

A

196
—
—
VI.

Comenius (Joannes - Amos).
Praecepta morum, Institutioni
puerorum accommodata, ...

28 p.

Varadini, 1658

Unicum

Note: 29 / Labo' K.: II / 919

Bibl. Bibl. Török-Mure,

DE.FACULT. COPIE.

PRÆCEPTA MORVM,

Institutioni puerorum accommo-
data, facilioris memoriae causa, stylo jux-
ta textum solum sonante, carmi-
nibus comprehensa propo-
nuntur.

Ut autem intelligentius disci possint, textus etiam è re-
gione exhibetur, prout à Clar. ac Doct. viro, JOAN-
NE AMOS COMENIO collectus est; in usum
Varadien Scholæ,

Operâ SAMUELIS ENYEDI, M. D.
Seneca;

*Mores primum discite, mox Sapientiam: quæ sine mori-
bus non bene discitur.*

Vulgatum;

*Qui proficit in literis, & deficit in Moribus, plus de-
ficit quàm proficit.*

9985.

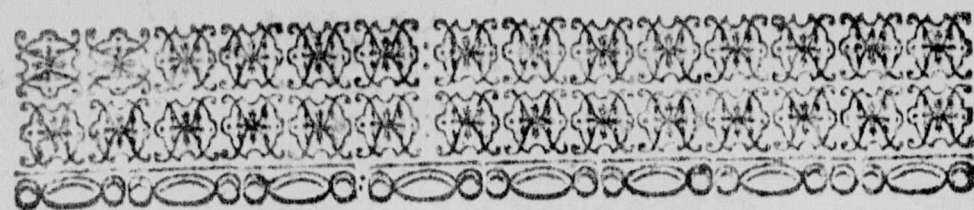

VARADINI,
ANNO SALUTIS M. DC. LVIII.

1658

C A P. I.

DE MORIBUS IN
GENERE.

1. **E**st fundamentum morum mens compositorum,
Quam regit & numen studium reverensq; bonorum.
2. Sic ubi consistas adolescens, mente teneto,
Angelus est præsens, cernunt hominēsq; Deūsq;.
3. Ergo majestas tibi sit venerabilis horum,
Hīsq; cave turpi culpā contrarius esse.
4. Jussa Dei metuas, animo sincerus & esto:
Sermo cum vultu sit cultus carnis honestus.
5. Nil affectatum placeat nullum quoque tectum:
Unica sit rectum simplex & regula vitæ.

C A P. II.

DE VULTU, TOTIUSQ. COR-
PORIS STATU ET GESTU.

- Conspectum quoties hominis captabis honesti,
1. Erectum corpus sit. 2. Sta pileōque reiectus.
  3. Vultus non tristis, torvus, variāsq; protervus:
Temperet ast hilarem faciem facundia prudens.
  4. Frons explanetur, nec fiat plena rugarum.
  5. Distortum lumen, pravum, variūmq; reflexum

Ne sit,

I.

DE MORIBUS IN
GENERE.

1. **M**orum fundamentum est Animus ita composi-
tus, ut Deo & Homini bonis placere volupe
sibi ducat.
2. Ubi-ubi ergo es, Adolescens, in conspectu Dei &
Angelorum, forsā & Hominum, versari te memento.
3. Ac proinde admittere quidquam majestate Dei,
Angelorumque & Hominum oculis indignum, cave.
4. Animus purus tibi sit propter Deum & conscien-
tiam: Vultus autem, & Cultus, & sermo & omnia ex-
terna, munda & honesta, propter Angelos & homines.
5. In omnibus verò istis nihil affectatum & fectum
placeat: Simplex & Rectum omnium actionum Regula
tibi sit unica.

II.

DE VULTU, TOTIUSQ. COR-
PORIS STATU & GESTU.

- Quoties in conspectu cujuspiam honesti es, ita te
geres:
1. Componete in rectum Corporis statum.
  2. Caput sit apertum.
  3. Vultus nec tristis aut torvus, nec rursus protervus
aut instabilis: sed hilari modestiā temperatus.
  4. Frons explanata, non in rugas contracta.
  5. Oculi non vagi, non limi, non distorti, non pro-
caciter huc illuc jactati, aut rursus nescio quò defixi:

A 2

sed

PRÆCEPTA

- Ne sit, cū loqueris sias intentus in illum.*
7. *Mundæ sint nares à mucō. 7. Flatibus actæ
Esse sinant buccæ, positum servanto decentem.*
  8. *Non hiet os, vastum ne sit, labiisque retortum:
Non fortis, sed sit labiorum clausula lenis.*
  9. *Utrāque præcaveant mutuò se rodere labra:
Exertam teneas ne lingvam ceu canis unquam.*
  10. *Erige cervicem, non flectas in latus unum.*
  11. *Æquales humeri sint, nec demissior alter.*
  12. *Ne manibus gestes, nec iis turbato capillos;
Aures ne fodias, vellas ne Cæsariemve:
Aut agites quicquam, quod prudens dicit ineptum.*
  13. *Erectus stabis, pedibus consiste duobus,
Non uno, sicut stat fixa Ciconia cruri.
Factis nec pedibus, moderatè jungito crura.*
  14. *Eslo sedendo probus, dorsum parcat parieti,
Per cubitūque tuos præsens nec mensa prematur,
Nec flectas humeros: resupinans membra tenendo,
Infra pendentes agitet ne motio suras.*

C A P. III.

GESTUS CIRCA NATURA- LES ACTIONES.

1. *Eslo verecundus quid agis tu semper in actis.*
2. *Si rides, risus modicus sit, nonque cachinnus:
Cunctis stultitiæ est, dictis, applaudere factis,
Arridere autem stupidi dementia nullis:
Tu medium teneas, medium tenuere beati.*
3. *Expue constatam buccis & in ore salvam.
Aversus facie, ne incautus conspue quemquam.
Phlegmatis indicium certum est sputare frequenter;
Bestia consuevit madidam sorbere salivam.*

4. Mu-

M O R U M.

sed verecundi, semper in illum cum quo loqueris mode-
stè intenti.

6. *Nares mundæ, à mucō liberæ.*
7. *Buccæ non inflatæ, sed naturalem servantes situm;*
8. *Os non hians, neque diductum, aut intortum, vel
rursus fortiter compressum: sed leniter se contingentibus
labiis clausum.*
9. *Labra non se invicem mordeant: multò minus
Lingva exferat, & ostendet.*
10. *Cervix erecta sit, non in latus unum deflexa.*
11. *Humeri æqualiter elevati, non alter altero demissior.*
12. *Manus non sint gesticulosæ: hoc est, neque iis sca-
bito caput, neque fodito aures, aut nares, neque torque-
to comam, aut simile quid ineptum agito.*
13. *Si stas, sta erectus, insistens pedi utrique, non al-
terutri, Ciconiæ instar: neque pedibus divaricatis, sed
moderatè junctis.*
14. *Dum sedes, modestè sede: non dorso parietem
fulciens, neque cubitis mensam premens: neque in al-
teram partem te supinans, aut pedes infra te agitans.*

III.

GESTUS CIRCA NATURA- LES ACTIONES.

1. *Quicquid agis, verecundè age.*
2. *Si rides, risus sit, non cachinnatio: sed risus modestus,
[Omnibus dictis & factis arridere, stultorū est; nullis, stu-
pidorū. Auream ubique hīc etiam serva mediocritatem.]*
3. *Si saliva ori molesta est, expue: sed aversus, ut ne
quem contpwas. [sputare sæpe, vitiosum; resorlere sali-
vam, bestiale.]*

A 3

4. S

P R Æ C E P T A

4. Mucum, si feriat nares, emunge gravantem:
Non manica, pileo, digitos & lintea serves;
Aversus facias, palmas ne commaculas:
In terram mucum projectum protere plantis:
Sordibus ejus ne moveatur nausea cuiquam.
5. Ori si flatus, si sternutatio, tussis
Obvenit, avertas te, aut palmam ponito ad ora.
atque dabis sonitum buccas moderando modestum.
6. Præcaveat crepitum vel bombo: edere venter.
7. Urinam mittas, aut alvum, non, nisi solvas
Solo in secessu, cunctis hoc dicat honestas.
8. Ursus cum sonitu spirat, sed non vir honestus.

C A P. IV. DE CULTU ET VESTITU.

1. Prolixam nutrire comam, quâ fronsque tegatur,
Aut humeris volitet, bene scimus apostolus arcet.
2. Qualisqualis erit, munda esto, pexaque semper,
Quisquiliis, fursur, lentes ne ferto capillis.
3. Calceus & vestis, pileus, sint cingula munda,
Sordida ne fiant, aut siccò pulvere tecta.
4. Semivestitum morionem semiquecinctum,
Addecet incedere, & non sic morum studiosum,
Pallia vel penulas humerum portare per unum.

C A P. V. DE INCESSU.

1. Publica non cernas hominum consortia, nisi sis
Ablutus, pexus, sic vestitusque decenter.
2. In plateis hominum cum te conspectus habebit,

Ne quis

M O R U M.

4. Si mucus nares gravat, emunge illum: at non manica vel pileo, sed strophio, aut digitis duobus, (aversus itidem) ne manum commacules: ejectamque pituitam protere pede, ne cui nausea creetur.

5. Si obvenit oscitatio, vel sternutatio, vel tussis, aut te similiter averte, aut obduc ori manum, sonitumque moderare.

6. Crepitum edere ventris turpe est, cave.

7. Levare vesicam, vel alvum, nisi in secessu, fuge, cui cui honestas cordi est.

8. Spirare etiam cum sonitu, ursinum, potius est quam humanum.

IV. DE CULTU ET VESTITU.

1. Comam nutrire prolixam, quâ frontem tegat, aut involitet humeris, Apostolus vetat.
2. Qualisqualis tamen est, pexa sit & munda, à quisquiliis, fursuribus, lendibusque & pediculis libera.
3. Pileus, Vestis, Calceamenta, Cingula, munda sint, non sordidata luto aut pulvere; nedum re alia turpiore.
4. Semiindutum semiquecinctum incedere, morionem potius decet quam studiosum: sicut & togam vel pallium ab altero tantum humero pendentem gestare.

V. DE INCESSU.

1. In publicum ne prodeas, nisi lotus, pexus, decenter vestitus.

In plateis, & ubicunque hominum conspectu, mode-

P R Æ C E P T A

4. *Mucum, si feriat nares, emunge gravantem:
Non manica, pileo, digitos & lintea serves;
Aversus facias, palmas ne commaculato:
In terram mucum projectum protere plantis:
Sordibus ejus ne moveatur nausea cūquam.*
5. *Cri si flatu, si sternutatio, tussis
Obvenit, avertas te, aut palmam ponito ad ora.
atque dabis sonitum buccas moderando modestum.*
6. *Præcaveat crepitum vel bombo: edere venter.*
7. *Urinam mittas, aut alvum, non, nisi solvas
Solo in secessu, cunctis hoc dictat honestas.*
8. *Ursus cum sonitu spirat, sed non vir honestus.*

C A P. IV. DE CULTU ET VESTITU.

1. *Prolixam nutrire comam, quâ fronsque tegatur,
Aut humeris volitet, bene scimus apostolus arcet.*
2. *Qualisqualis erit, munda esto, pexaque semper,
Quisquiliis, furfur, lentes ne ferto capillis.*
3. *Calceus & vestis, pileus, sint cingula munda,
Sordida ne fiant, aut sicco pulvere tecta.*
4. *Semi vestitum morionem semiquecinctum,
Addecet incedere, & non sic morum studiosum,
Pallia vel penulas humerum portare per unum.*

C A P. V. DE INCESSU.

1. *Publica non cernas hominum consortia, nî sis
Ablutus, pexus, sic vestitusque decenter.*
2. *In plateis hominum cum te conspectus habebit,*

Ne quis

M O R U M.

4. Si *mucus* nares gravat, emunge illum: at non *manica* vel *pileo*, sed *strophio*lo, aut *digitis* duobus, (aversus itidem) ne manum commacules: *ejectamque* *pituitam* protere pede, ne cui *nausea* creetur.

5. Si obvenit *oscitatio*, vel *sternutatio*, vel *tussis*, aut te similiter averte, aut obduc ori manum, *sonitumque* moderare.

6. *Crepitum* edere ventris turpe est, cave.

7. Levare *vesicam*, vel *alvum*, nisi in secessu, fuge, cui cui *honestas* cordi est.

8. *Spirare* etiam cum sonitu, *urfinum*, potius est quàm *humanum*.

IV. DE CULTU ET VESTITU.

1. *Comam* nutrire prolixam, quæ frontem tegat, aut involitet humeris, *Apostolus* vetat.

2. *Qualisqualis* tamen est, pexa sit & munda, à *quisquiliis*, *furfuribus*, *lendibusque* & *pediculis* libera.

3. *Pileus*, *Vestis*, *Calceamenta*, *Cingula*, munda sint, non sordidata luto aut pulvere; nedum re alia turpiore.

4. *Semiindutum* semiquecinctum incedere, *morionem* potius decet quam *studiosum*: sicut & *togam* vel *pallium* ab altero tantum humero pendentem gestare.

V. DE INCESSU.

1. In publicum ne prodeas, nisi lotus, pexus, decenter vestitus.

In plateis, & ubicunque in hominum conspectu, mode-

P R Æ C E P T A

- Ne quis te culpet, gestu potiare modesto.
 3. Compositus gressus, non tardus, nec celer adsit,
 Tardus pigritiæ præcepti levitatis alumnus.
 4. Incedendo pedes moveas aequaliter & non
 Illis subsultes, vario ne brachia jactes;
 Nonque latus quatiâs retrò spectando subinde.

C A P. VI.

I N S E R M O N E.

1. Discendi causa vel fiat sermo docendi.
 Tu sileas aliter, ne nugu lingua suescat.
2. Dirige cum loqueris mentis dictamine linguam,
 Nam secus hærebis, sonitumque dabis sine mente.
3. Articulus sit sermo, distinctus & aptus,
 Auditor poterit demum cognoscere rectè.
4. Eslo vox mollis, nec non sedata loquentis,
 Non fragor obtundens fiat, nec mussitet unquam.
5. Dum loqueris linguâ loquitor, non utere gestu,
 Aut nutu capitis, digiti, vel corporis ullo.
6. Si quid scire velis, aut ad quæ sita reponis,
 Responde breviter, clarè, proferque modestè.
7. Immoderati animi est interpellare loquentem,
 In finem fuerit deductus sermo priusquam.
8. Dicere si spurcum cogant præfator honorem,
 [Cum veniâ vestræ pro tempore sit modus auri.]
 Aut fac circuitum, quantum fas profer honestè.

C A P.

M O R U M.

modestè te gere: ut ne quisquam quod culpet inveniat.

3. Incessus sit compositus: nec tardus, quod pigriti-
 em arguat; nec celer nimis ac præcepti, quod levitatem
 ostendat.

4. Incedes autem pedes æqualiter movendo: non
 subsultando, non brachia jactando, non latera quassan-
 do; nec respectando subinde, retrò vel ad latera, &c.

VI.

I N S E R M O N E.

1. Sermo discendi aut docendi causa instituitur: aliàs
 tacere præstat.

2. Cum loquendum est, Mens præcedat Linguam,
 non contra: ne hæsitare, aut aliquid impulsè dictum re-
 vocare, necesse habeas.

3. Pronunciatio Sermonis distincta sit, & benè arti-
 culata, ut rectè intelligatur.

4. Et Vox loquentis mollis & sedata: non clamosa,
 aures obtundens; aut mussitata, ad aures vix pertingens.

5. Dum loqueris, linguâ loquere, non capite, aut
 manu, aut corpore toto: hoc est, nutu aut gestu.

6. Si quid interrogas, aut ad interrogata respondes
 clarè, breviter, modestè, profer.

7. Loquentem interpellare, antequam sermonem
 absolverit, vehementer incivile est.

8. Spurcum quid si necessariò dicendum est, aut præ-
 faberis honorem [cum veniâ, sit honor auribus, &c.]
 aut uteris circuitione: ut res minus honesta non nisi
 honestè velata ad aures & animum veniat.

A 5

VII.

P R Æ C E P T A

C A P. VII.

M O R E S M A T U T I N I.

1. Est deditus studiis, somnus ne comprimat illum:
Horas det septem somno, tandem vigilabit;
Præsertim auroram Musis veneretur amicam.
2. Cum primum evigilas animo require Tonantem,
Quod te per noctis tenebras defenderit, adfer
Grates, ac ora fautor velit esse diti.
3. Egressus lecto disiectos pectus capillos,
Cum manibus vultum tu lymphis ablue mundis,
Proluto & fauces, vestes compone decenter.
4. Veneris in cuius conspectum discito, fœlix
Ipsa dies fiat, sic fausta precator amicis.
5. Illis finitis te ad libros verè legendos,
Quæ peragenda die sint lustra sedulus isto.
6. Quicquid agendum sit, tu fias serius actor,
Disponas prudens, procedant ordine cuncta,
Numinis auxilium prece, votis, affore poscas.

C A P. VIII.

M O R E S I N S C H O L A.

1. Ad ludum properes studiorum, negligè nunquam.
2. Tunc tua portabis tecum arma scholastica; (libros,
Turpe etenim est chartas, calamos, aliunde rogare.)
3. Inque tuam sedem venias, & non alienam.
4. Garritu aut strepitu reliquos turbare caveto,
Omnia fac placidè dum vult intrare Magister.

5. Sapi-

M O R U M.

VII.

M O R E S M A T U T I N I.

1. Deditus literis somnolentus non erit: septem
horis somno datis ad vigiliam festinabit. [*Aurora
Musis amica.*]
2. Quum primum evigilaveris, Deum cogita, quod
te per noctis tenebras custodierit gratias age, & ut tibi
sequentem diem faciat faustum ora.
3. Lecto egressus capillitium come, manus & vultum
aquâ mundâ ablue, os prolue, vestes decenter indue.
4. Quibuscunque in conspectum venis, felicem diem
apprecare.
5. Peractisque salutationibus ad libros transi, & die
illo agenda, lustra.
6. Quicquid autem agendum fore vides, seriò agere
propone, atq; ut omnia procedant ordine, omnia pru-
denter dispone, adhuc dum in auxilium advocans Deum.

VIII.

M O R E S I N S C H O L A.

1. Ad Scholam ut ad ludum festina (est enim) nun-
quam emane.
2. Arma tua scholastica, eâ die & horâ necessaria,
tecum porta.
[*Turpe Scholarem libros, chartas, calamos, atramentum,
aliunde mutuari.*]
3. Locum tuum, non alienum, illicò occupa.
4. Garritu, vel strepitu, molestus aliis ne esto: mode-
stè omnia tua, dum Magister ingrediatur, age.

5. Sapi-

P R Æ C E P T A

5. *Suspiriis tacitis, est qui sapientia, Christum
Ores, ut præsint copiose spiritus ejus:
Cujus opem citra nosira est solertia frustra.*
6. *Dona petentibus ille tamen quia scit dare cunctis,
Qui pulsant aperit, quærenti subvenit ipse.
Disce velut tibi subsidii nihil ille referret;
Nî graviter pergas studii tractare labores.*
7. *Doctus Præceptor si sit, doctûsque libellus,
Te stupidum pudeat vacuum gestare cerebrum.
(Quicquid Præceptor scit noveruntque libelli,
Illa scias, operam solers dato tu quoque cunctis.)*
8. *Subsidium mentis tecum liber esto notarum,
In quem describas id, quod non ante sciebas;
Quem si non habeas, aut curam negligis ejus:
Index discipuli cunctis fit certus inertis.*
9. *Hora, dies vanus fuerat quo nîl didicisti.*
10. *Dimissus proprias ludo properabis ad ader,
Ne cursu plateas reple, nec statofrequenter.*
11. *Obsequi quid te cupiunt præstare parentes,
Aut herus, absolvas animo tractanda fidelis;
Expeditas promptè rem, si quò missus abibis.*
12. *Præter servitium, restans tempus dato Musis.*

C A P. IX.

E R G A P R Æ C E P T O R E M.

1. *Præceptoris amore velut tenere parentis,
Cujus in aspectu semper versare libenter:*

2. Obse-

M O R U M.

5. Sapientiam æternam, Christum, ut tibi Spiritum suum largiatur, tacitis suspiriis invoca: quippe citra cujus opem frustranea esset omnis diligentia nostra.

6. Quia tamen ille petentibus dat, pulsantibus aperit, quærentibusque quod inveniant offert; sic stude, tanquam ille nihil auxilii laturus sit, nisi signaviter laboranti.

7. Erubescere Præceptorem habere eruditum, librosque eruditos, ipse ineruditus.

[Quicquid ergo scit Præceptor, & sciunt libelli tui, ut scias tu quoque allabora.]

8. Memoriae subsidium *Diaria* sunt, in quæ quicquid (ignotum antè) addiscitur, consignatur. Diarium ergo non habere, aut negligenter curare, inertis discipuli nota est certissima, animadversione digna.

9. Inter infelices diem illum reputa (imò horam) quâ nihil novum addidicisti, Eruditionique tuæ nihil adjecisti.

10. Scholâ dimissus domum propera: per plateas ne discursa, ne restita, ne indebita age.

11. Domi quicquid obsequii præstandum est parentibus, aut heris, alacriter obi: aliò autem amandatus, fideliter negotium expedi, ociusque redi: ut likeris cultum ad omnia esse idoneum appareat.

12. Quicquid præter servitia restabit temporis, studiorum repetitioni tribue.

[Nihil in vita pretiosius tempore: Tempus qui perdit, Vitam perdit.]

I X.

E R G A P R Æ C E P T O R E M.

1. Præceptorem ut patrem ama: nec ullibi verferis lubentiùs, quàm in ejus conspectu.
2. Præ-

P R Æ C E P T A

2. Obsequium præsta verbo factoque docenti,
Et formatori mentis reverentia detur.
3. Exemplar vivum Præceptor sit tibi morum
Notitiæque, sequi studeas in omnibus illum.
4. Ausculta quoties loquitur, monstrat quotiesque,
Attendas; natu solers imitare regentem,
Emendat quoties, defectus corrige cunctos.
5. Offensus nunquam Præceptor tristis item sit
Per te præcaveas, siquidem turbare Magistrum
Atque parentes, est Esau committere crimen,
Chamiticum; scelus est lusu ridere parentes.
6. Omnia prævenias, ob quæ tibi pæna daretur.
7. Si tamen ob culpam monitus vel verberibus plexus
Tu fueris, perfer, moveas nec murmure rixas.
Laude bonâ gaude, laudem pergasque mereri.

C A P. X.

ERGA CONDISCIPULOS.

1. Discendi socios habeas pro fratribus omnes.
2. Vivito cumque tuis concorditer omnibus illis.
3. De studiis tibi sit certamen, non secus unquam,
Nec cui sacrixas, sed prudens æmulus esto:
4. Doctior ex sociis & honestior esto sodalis,
Atque frequens ejus sit conversatio tecum.
5. Quem superare velis, tenta certamen in illum.
6. Sæpius, & cura victor non victus abire.

7. Iram

M O R U M.

2. Præceptor omnem reverentiam & obsequium,
verbo & opere exhibe.
3. Præceptorem ceu vivam exemplar (Eruditionis,
Morum, Pietatis) intueri, exprimerique in omnibus
stude.
4. Quoties Præceptor loquitur, ausculta; quoties
præmonstrat, attende; quoties manu aut ore præit, imi-
tare; quoties emendat, corrige.
5. Præceptorem ne unquam offendas, aut contristes,
cave. [Immorigerum esse Magistro, & Parentibus, Esaviti-
cum quid est: ludibria insuper exhibere, Chamiticum flagi-
tium, maledictione Dei puniendum.]
6. Prævenire omnia, ob quæ vapulare possis, stude.
7. Increpatus tamen ob admissam culpam, vel casti-
gatus, perfer, ne murmura: Laudatus autem ob virtutem,
gaude, laudemque mereri perge.

X.

ERGA CONDISCIPULOS.

1. Omnes studiorum socios pro amicis & fratribus
habe.
2. Cum omnibus concorditer vive.
3. Certamen cum nemine, nisi de Literis, habe: neq;
hic tamen rixas aut odia exercendo, sed diligentiam,
æmulando.
4. Doctiores & modestiores Condiscipulos magis
ama, illisque libentiùs conversare.
5. Quem diligentia laude superaveris, eum sæpe ad
certamen provoca.
6. Provocato ne succumbat, sed prævaleat, summæ
curæ esto.

7. Victus

P R Æ C E P T A

7. *Iram ne faciat cuiquam victoria victo,
accipiat stimulum vincendi victus at inde.*
8. *Vincere, sic vinci, virtutis cos erit almæ.*
9. *Si quis nec sic vult laudem affectare studendo,
ut pecus ignavum cunctis contemnitur ille.*

C A P. XI.

DE CONVERSATIONE

CUM QUIBUSVIS.

1. *Illis cum tua fac sit conversatio tantum,
Doctior & melior quorum sapientia mos, ut
Reddaris melior, reliquos aut fac meliores.*
2. *Colloquium fugias prævum, consortia prava,
ut pestem, placidos juvenum fœdantia mores.*
3. *Inter mortales cum sit tibi vita trahenda:
Prudenter circumspecte semper, scandala ne des,
aut capias. Ad quæ sapientum dictatenebû:*
4. *Dilige quosque bonos prævum nullumque lacesse.*
5. *Ne tua jactes, despice vel carpas aliena.*
6. *Officiis certes, iram rixasque caveto.*
7. *Nulli morosus, sed sis affabilis omni.*
8. *Des aliis potius, poteris si quàm pete quicquam.*
9. *Laudari cupias minimè, laudanda procures.*
10. *Obvius est si quis faustam illi optato salutem;
Si vir præcellens sit, coram aperi caput illo;
Cede viam, genibus flexis ac exhibe honorem.*
11. *Ipse salutatus fueris quando, resaluta.*

12. *Sistere*

M O R U M.

12. Cum quovis consistere, aut quemvis ignotum fixè intrueri, incivile est: nihil verò quenquam attendere, stupidum.

13. Conspectum ferre virorum honestorum consue-
sce: pudor nimius rusticus est.

14. Quoties cum honoratiore loqueris, titulum ho-
noris subinde repete. [Si cum ignoto loqui contingit
(cupiste fugiunt tituli) liberale erit quemvis Eluditum
nominare *Præceptorem observandum*: Ecclesiæ Pastorem,
Patrem Reverendum: Politicum, *Dominum*: *Æqualem*,
quemcumque, *amicum & fratrem*.]

15. Jurare cave: sermo tuus sit: *Ita*; & *Non*.

16. Nullum peccatum admissum nega, sed confitere.

XII.

IN TEMPL O.

1. A sacris cœtibus nemo se absenter, cui gloria Dei
salusque propria cordi est.

2. Suum quisque hymnorum Dei librum, Bablicum-
que Codicem (sicui est) secum ferat.

3. Et procedant omnes junctim, ordine decore, &
Schola usque in templum.

4. Ubi quisque cum grege suo (æquè ut in Schola)
confideat, non alibi.

5. Locumque ut attigerit suum, prostratus coram
Deo, commendet eidem animam suam.

6. Toto præsentia suæ in templo tempore versetur
ut in conspectu Dei: cavens sedulo, ut ne verbis, gestu,
nutu, cogitatione, aliquid admittatur indignum Deo.

7. Ecclesiâ laudes Dei concinnente, non tacebis no-
vellus Christianus: os & cor suum ipse quoque formans
in organon laudis Dei.

B z

Bene-

P R Æ C E P T A

8. *Nomine divino benedictio dicta Ministro,
Corde fidèque simul capiatur religiose.*
9. *Suspirium precibus proprium communibus addet,
Composito gestu fiat devotio nota.*
10. *Verba Dei pileo nudatus quando leguntur
Stabit, non aliter, cum sit vox ipsa Tonantis.*
11. *Dum locus ex sacris à proponente refertur,
Percepit si non, querat mox codice verso,
Inventum discat, solerter deinde notabit.*
12. *Excipiant calamo qui pollent dicta ministri:
Pellitur hac methodo somnus, distractio mentis,
Illis thesaurus dabitur mansurus in ævum.*
13. *Ex sacris recitet didicit quid quisque reversus
Ad ludum, ratio sic constet temporis acti.*
14. *In templo si quis somno vinòque sepultus
Inventus fuerit, vel quod non pertinet illuc
Egerit, id penâ memori sit culpa piandum.*

C A P. XIII.

A D M E N S A M.

1. *Accedas mensæ tanquam vir sanctus ad aram.*
2. *Post ac ante cibum precibus benedictio celsa
Implorata fluat, veniat cum desuper omnis.*
3. *Exposcat si te, pro tempore Mensa Ministrum,
Officiosum te præsta, in quævis oculatum.*
4. *Cum senibus junior sedem si ferre juberis,
Moribus adversum ne quid fac perspice cuncta.*
5. *Ingenus dicenda viris hæc rustica sunt:*

a Accum-

M O R U M.

8. *Benedictionem nomine Dei à Ministro Verbi dei
nunciatam audiet religiose & applicabit sibi fiducialiter.*
9. *Precibus publicis sua semper adjunget suspiria,
gestu ad devotionem composito.*
10. *Verbum Dei cum prælegitur, nunquam aliter,
quam stando, capiteque nudato, audiet.*
11. *Dumque inter illustrandum verba Dei verbis Dei,
locum Scripturæ allegari audiet sibi prius non animad-
versum, eum in suo Codice mox inquiret, & notabit.*
12. *Qui pollent manu (à discipulis secundæ Classis
facto initio) excipient sacras Conciones calamo: som-
num hac ratione, & cogitationes vagas, pellendo, the-
saurumque sibi optimum sapientiæ divinæ, & in res o-
mnes attentionis pulchræ, thesaurizando.*
13. *In Scholam reversi, omnes quid ex sacris profece-
rint, Magistro rationem reddunt.*
14. *Ubi si deprehensum fuerit, dormiisse aliquem in
templo, aut garrisse, vel impertinentia egisse, piaculum
sit extrema confusione piandum.*

XIII.

A D M E N S A M.

1. *Ad mensam accede tanquam ad aram, piè ac honestè.*
2. *Preces ante & post cibum nunquam intermittun-
tor: Benedictio enim pluit desuper.*
3. *Si tibi ad mensam ministrandum est, officiosum
te, & ad omnia oculatum, exhibe.*
4. *Si tu junior assidere Mensæ cum senioribus jube-
ris, circumspectè age omnia, ne quid bonis moribus ad-
versum committas.*
5. *Rusticum enim est;*

B 3

a. Non

P R Æ C E P T A

- a Accumbens mensæ non invitatus, b & altam
  - c Si capias sedem, manibus si mensa prematur.
  - d Brachia jactentur sublati pendula mensis,
  - e Cum dapibus panem manibus si triveris, aut si
Dentibus exeris epulas arroseris omnes.
  - f Præcipias aliis præceps meliora vorésque.
  - g Cochlear ut plaustrum si pulvis ingerat ori.
  - h Sic nimioque bolos parulis intrudere buccis.
  - i Turcicus ut morfert digitos prætingere primum:
  - k Ossa que si radas ad mensam more canino.
  - l Rasare quando aliis abs te proponis edenda,
  - m Aut cibus eximitur buccis, imponitur orbi.
  - n Si garris, scalpis putidum caput inter edendum.
  - o Mandere cum loqueris si tendas tunc simul erras.
  - p Ore tenens offam si potas rusticus esto.
  - q Distractis labiis haustus sorbere boantes.
  - r Ungvibus & cultro dente fodicare caveo.
6. Viribus ut validum juvenum sit corpus edendum,
Ingluviem replent lurcones & comedones.
  7. Ore bibas terso, contentus sis tribus haustis;
Evacuare scyphos Hunnorum desine more.
  8. Et puer ad mensam faciat nisi verba rogatus.
  9. Non prolonganda est ad cœnæ sessio finem
A puero, sumto quantum satis est alimento
Surgat, sed tollat quadram, foelicia poscens
Convivis, abeat post hæc, aut stando ministret.

XIV.

A P R A N D I O.

R. Ablue

M O R U M.

- a Non invitatum accumbere,
  - b Loci prioritatem captare,
  - c Brachiis mensæ inniti,
  - d Aut rursus manum habere sub mensa,
  - e Et panem dapésque cæteras manibus frangere, aut
dentibus arrodere,
  - f Et lautiora præripere aliis,
  - g Et cochleari ut plastro imponere,
  - h Aut nimios bolos ingerere ori,
  - i Et prælingere digitos:
  - k Et radere ossa dentibus:
  - l Et abs te semesa apponere aliis:
  - m Aut cibum eximere ori, & reponere in quadram:
  - n Et inter edendum caput scalpere, garrere, ridere,
& similia.
  - o Et simul mandere & loqui:
  - p Et potare, cibum habens in ore:
  - q Et bibere ore pleno, vel cum sonitu:
  - r Et fodicare dentes, ungvibus aut cultro.
6. Adolescenti edendum est ad refectiorem, non ad
ingluviem.
  7. Et bibendum ore absterfo, & modicè: non ultra
duos, aut ad summum tres, moderatos haustus.
  8. Puer ad mensam nihil loquatur, nisi rogatus.
  9. Neque sedeat (præsertim si hospites adsint) usque
ad prandii finem: sed sumto quantum satis cibo, surgat:
sublatâque suâ quadram, & salutatis accumbentibus, di-
cedat: aut stando ministret.

XIV.

A P R A N D I O.

B4

L M

P R Æ C E P T A

1. Ablue sæpe manus, laues post prandia semper
Os, dentes refrica, sanus sic purus & esto.
2. Abstineas libris, cerebrum ne coctio turbet,
Et vapor ingesti pariat morbos alimenti.
3. Ingenii pestem fugiat post prandia somnum,
Colloquiis lepidis recrea te, vel spatia re,
Aut ludo pulchro fiat concoctio donec.

C A P. XV.

DE LUDO ET RECREA- T I O N E.

1. Ad ludum propera laxatio quando laboris
Contingit, corpus renovabit motio, mēsq̃ue
Clarior evadet; lusus sunt & pila, conus,
Cursus, ac saltus, globus, hi sed sint moderati:
Nec citra veniam præceptoris quoque ludant.
2. Est lusus pictas per cartas, alea, lucta
Turpis, & in fluviis caveat sibi quisque natare.
3. Conciliat gratum ludentibus ordo decorem,
Promptior & mens sit per lulum, corpus alacre:
Ingenuè ludas, virtus non fraus tibi vincat.
4. Segnities, fastus, clamor, meditatio grandis,
Atque dolus lulum quemvis reddunt inhonestum.
5. Sponsio ne nummis sit, libris, quæ dare damnum
Possunt, sed victus victoris iussa sequatur;
Historiam recitet, gnomam, vel carmina fingat,
Aut aliquid risûs plenum præstare tenetor.
6. Inter ludendum versetur sermo Latinus,
Utilitas duplex, animi vegetatio nempe, &
Corporis exurget; studii profectus habetur.

7. Ludere

M O R U M.

1. Manus ablue, os proluè, dentes defrica, ut sic
2. Libris abstine: ut ne spiritus concoctionis
peragentes evocentur ad superiora.
3. Sed & somnum meridianum, ingenii pesti-
gito: deambulatione, colloquiis honestis, aut
quo te recreans, donec concoctio peracta sit.

XV.

IN LUDO ET RECREA- T I O N E.

1. Quando à laboribus conceditur relaxatio,
recrea, qui Corpori motionem, & Animo veg-
nem, adferat: quales sunt Trochus, Globuli, Globus
Pila, Cursus, Saltus. Omnia tamen moderatè, n-
Præceptoris præsentiam, aut veniam.
2. Ludi prohibiti sunt, Alea, seu Tessera, Chan-
Lucta, Pugilatus, Natare in aquis: & similia, vana &
culosa.
3. Decorant ludum, Corporis alacritas, Anim-
Ordo, Ingenuè ac legitimè ludere, Virtute no-
vincere.
4. Dehonestant ludum, Pigrizia, Melancholia,
tia & clamor, Dolusque malus.
5. Sponsio fiat non in nummos, aut libros,
phia, & alia damnum inferentia, sed ut victus f-
perata Victoris: seu gnomam aliquam aut his-
recitando, seu versum fabricando, seu aliquid ri-
sibi injunctum præstando.
6. Colloquia inter ludendum Latina sint,
binam habeat utilitatem: vegetationem nempe
& Animi, & profectum in literis.

PRÆCEPTA

Ludere cessabit, si ad ludum tempus eundi est.

C A P. XVI. M O R E S V E S P E R T I N I.

*Cœnâ finitâ stabis, vel mille meabis
Passus, cantato laudes, aut acta diei
Continuo repetas, seu verbis blanda profare.
Finitis precibus dulcem conquire quietem,
Prospera sit noctis, tunc dicas aura propinquâ.
In lecto reputa stando vel poplite flexo,
Iste dies tibi quæ dederit bona, feceris aut quid.
Si quid peccatum fuerit supplex prece Christum
Inquiras, de te sperabis tum meliora..
Si nihil admissi te culpet, gratia Jesu
Sit, qui clementer vitio defendit ab omni.
Si commendes imo de pectore temet,
Insidias omnes pellat, turbantia sicut
Somnia, protector præsto sit noctis in umbra.
Ingressus lectum noli pronusque supinus
Cumbere, sed primum lateris procumbito dextro:
Post mediam noctem partes inverte sinistras.
Ad somnum plures tecum si convenient, post
Vota quæta dato noctis, non amplius ullum
Sermonem aut strepitu turba, sint cuncta quæta.
Inte sopor placidus quam totos occupet artus,
Præcipuum si quid mens observaverit, illud
Perpendas, sic det præstans meditatio somnum,
Manèque surgentem comitetur janior aura.*

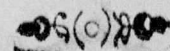
M O R U M.

7. Dum tempus Scholæ instat redeundum est à lusu ad ludum.

XVI. M O R E S V E S P E R T I N I.

1. Cœnâ finitâ nihil novum inchoa, inambula, canta, Deum lauda, acta diei repete.
2. A precibus vespertinis nusquam evagator, ad quietem te conferto: parentibus & familiæ prosperam noctem precatus.
3. In cubiculum delatus, (& ad lectum stans, aut genibus flexis) quomodo tibi peracta sit dies, tecum repua.
4. Atque si quid à te peccatum animadvertis, Christum deprecare, meliorâque de te pollicere.
5. Si nihil adeò, age gratias misericordiæ illius, quæ te præservavit à vitio.
6. Tum te illi commenda toto pectore, ut te ab insidiis mali spiritûs, & terribilamentis nocturnis, obsecrisque somniis, protegat.
7. Lectum ingressus, neque pronus cubueris, neque supinus: sed primum lateri dextro innitens, à mediâ vero nocte sinistro, valetudinis causa.
8. Si plures in eodem cubiculo ad dormiendum conveniunt, post data & accepta quæta noctis vota, neminem amplius (sermone aut strepitu) turbaveris; quæta sint omnia.
9. Antequam tamen indormias, exquisitam aliquam sententiam, die istâ observatam, rumina: ut bonis meditationibus indormias, & cum iisdem evigiles.

LUC. 10. 28. Hoc fac & vives.

AD PUERUM PHI-
LOMUSUM, DE LEGIBUS
SCHOLASTICIS.

Quæ parvis contenta damus præcepta tabellis,
Sæpius attento fac puer ore legas.
Et lætas memori servato pectore leges:
Sic venient studiis commoda multa tuis.
In quibus ille parum mihi profecisse videtur,
Qui nondum didicit moribus esse bonis.

SPECULUM VITÆ
HUMANÆ.

Hora, Dies, Mensis fugiunt, Annique recedunt,
Lustra fluunt, abeunt Secula, Vita perit.
Vita perit: sed ne pereat tibi, quolibet Anno,
Mense, Die, atque Hora, fac bene, discite mori.
Discite mori in Domino, treme Judicis ora supremi,
Exhorre infernum, gaudia quære poli.
Quid prodest homini totum sibi subdere mundum;
Atque animæ propriæ damna stupenda pati?
Transit honor mundi, malefvada pecunia transit:
Transit amor carnis, transit & omne bonum.
Jesus noster honor, noster thesaurus Jesus:

Jesus

Jesus noster amor, perpetuumque bonum;
Vive Deo, ut possis istam bene vivere vitam.
Vis bene post mortem vivere? vive Deo.
Sic tibi jam hora, dies, menses, annique manebunt,
Secula durabunt, vita perennis erit.

DE LIBERALIBUS

ARTIBUS.

QUINTA

Ingenua nihil est usquam præstantius arte,
Dulcia quæ mœsta præbens solatia menti.
Pauperiem duræque fugat secunda labores,
Despiciensque solum, fertur sublimis ad astra.

Grammatica.

A me principia, & magnarum exordia rerum
Sumuntur: doctas hinc fit progressus ad artes.

Arithmetica.

Præcipuas partes tribuit, primasque Mathesis
Jure mihi, numeros certa ratione docenti.

Musica.

Jucundo tristes oblecto carmine mentes,
Depellō graves curas, relevōque labores.

Geo-

Geometria.

Terrarum tractus, & latas metior oras,
Ingenio gaudens subtili, & acumine mentis.

Dialectica.

Discerno à falso cauto discrimine verum,
Res dubiae per me dicta ratione probantur.

Astronomia.

Ardua caerulei perlustro sydera caeli,
Et scrutor rutili sublimes ætheris orbes.

Rhetorica.

Per me formatur facundæ gratia lingvæ,
Quâ Deus, & regum mentes, hominūinqua moventur.

CARMEN CUIUS- dam, in Septem Dies.

1. **P**rima dies lucem fidei mortalibus affert,
Dum quæ non cernunt edocti pectore credunt.
2. Sicut aquas ab aquis sejungit Conditor orbis,
Sic doctrina monet quo spiritus & caro distant.
3. Hinc carnis maleuada fugit, ceditque cupido:
Jamque salutiferos profert mens integra fructus.
4. Lunari veluti lucem sol mutuatur orbi,

Sic

- VÉGE -

Ujfalvi Műve

Halot lementeskorra való Enekek

Debrecen, 1606

44 p. Note: 16 / Szabo' K. I 1402

Unicum

Bibl. Bobyai 79 - Műve,

DE. FÁKUT. COPIE

2 Loant